

Obsah

Obsah.....	1
Základy typografie	2
Druhy písma	2
Neproporcionální písmo	2
Proporcionální písmo	2
Popis velikosti písma.....	2
Základní typografické pojmy.....	2
Pravidla sazby textu.....	3
Interpunkční znaménka	3
Závorky	3
Pomlčky, spojovníky a rozdělovací znaménka	3
Pravidla pro psaní čísel	4
Použití zkratk	5
Mezery	5
Výpustek	5
Apostrof	5
Uvozovky	6
Stupeň, minuta, vteřina.....	6
Práce s odstavci	6
Sazba odstavců	6
Použití jednotlivých druhů zarovnání textu.....	6
Švíčko.....	6
Osamocené písmeno.....	7
Pozor na rozlomení následujících textů.....	7
Číslování a odrážky	7

Základy typografie

Typografie je obor zabývající se úpravou tiskovin. Současně je to také druh grafického umění.

Druhy písma

- a) **neproporcionální**: všechny znaky mají stejnou šířku. S neproporcionálním písmem pracuje např. psací stroj.
- b) **proporcionální**: znaky mají přiměřenou šířku, např. znak **m** je širší než znak **i**. Většinou s tímto písmem pracují současné počítačové textové editory.

Neproporcionální písmo

Práce s ním je snadná. V době největšího používání neproporcionálního písma byla zavedena tzv. **normovaná strana**. Tento termín se používá pro definování rozsahu textu.

Původní význam: Jedna normovaná strana je 30 řádků po 60 úhozech, tj. 1800 úhozů.

Dnešní význam (oba typy písma): **Jedna normovaná strana je 1800 znaků včetně mezer.**

Proporcionální písmo

Práce s ním je složitější, pro běžného uživatele je však řešena softwarově, takže naráží jen na některé problémy. Např. **odstavec se striktně musí odsazovat buď pomocí stylů, nebo tabulátorem** (zobrazí se neviditelný znak $\rightarrow$. Při použití šesti mezer (analogie práce s neproporcionálním písmem) je text rozházený, protože mezery mají různou šířku v závislosti na okolním textu.

Popis velikosti písma

Provádí se pomocí tzv. bodů. V různých systémech mají body různou velikost:

- a) **evropský systém**: 1 b = 0,376 mm
- b) **anglo-americký systém**: 1 pt = 0,351 mm (podstatně častější)

Základní typografické pojmy

Písmová osnova určuje poměr velikosti písmen (důležité např. ve WORDu v tzv. editoru rovnic). Při převodu textových souborů mezi různými programy se v některých případech osnova mění. Přesný vzhled souboru je zachován např. ve formátu pdf (čitelný programem Adobe Acrobat).

Font je úplný soubor znaků jednoho typu písma. Nejčastěji používáme TIMES NEW ROMAN nebo ARIAL.

Př.: Tento text je psán fontem Times New Roman. Tento text je psán fontem Arial.

Kurzíva (italika) je nakloněné písmo.

Př.: Tento text je psán kurzívou.

Vyrovnání je úprava mezispísmenných mezer mezi dvojicemi písmen tak, aby měly opticky stejnou velikost.

Př.: Tento text není vyrovnaný. Tento text je vyrovnaný.

Vyznačení je způsob zvýraznění částí textu.

Podtrhávání a p r o l o ž e n í se používalo zejména při psaní na stroji. V počítačové sazbě se používá výjimečně. zejména proložení způsobuje technické problémy (slovo se může na konci řádku bez varování rozpadnout na dvě části).

V počítačové sazbě se používá buď *kurzíva*, nebo písmo **tučné (bold)**. Je také možno zvýraznit pomocí VELKÝCH PÍSMEN.

Pravidla sazby textu

Interpunkční znaménka

Po **interpunkčních znaménkách** (. , ; : ! ?) se dělá mezera, před nimi nikoli.

Závorky

V běžném textu:

Před otevírací (levou) závorkou (v tomto textu je značena červeně) je vždy mezera, za ní není.

Před uzavírací (pravou) závorkou (v tomto textu značena modře) mezera není, za ní je.

Př.: **Správně:** Dědeček (z tatínkovy strany) je hodný.

Špatně: Dědeček(z tatínkovy strany)je hodný.

Špatně: Dědeček (z tatínkovy strany) je hodný.

V odborném textu mohou při zápisu termínů (např. v chemickém názvosloví) platit jiná pravidla. Tato pravidla si určují příslušné vědní obory a mají přednost před pravidly zápisu běžného neoborného textu.

Lomítko se na psacím stroji dříve používalo místo závorky. V počítačové sazbě by se používat nemělo. Výjimku tvoří oddělení např. veršů básně, pokud je psána průběžně na řádek:

Pec nám spadla, pec nám spadla, / kdopak nám ji postaví? / Starý pecar' není doma / a mladý to neumí.

Pomlčky, spojovníky a rozdělovací znaménka

Je-li potřeba na konci řádku rozdělit slovo, činíme tak pomocí **ROZDĚLOVACÍHO ZNAMÉNKA**. To zadáme stiskem kláves **ctrl** **minus** (nutno stisknout **minus** z klávesnice **písmenkové** (nikoli malé numerické, která je vpravo od písmenkové). Potřebná klávesa **minus** se nachází vlevo od klávesy **shift**. Před ani za toto znaménko nikdy nevkládáme mezery ani jiné znaky (např. konec řádku, konec odstavce apod.).

Rozdělovací znaménko se zobrazí jako neviditelný znak $\neg$ nebo (pouze na konci řádku) jako viditelný znak -.

Toto rozdělovací znaménko (na rozdíl od všech ostatních podobně vypadajících znaků) má tu výhodu, že se jako viditelný znak zobrazí jen tehdy, pokud počet písmen na řádku rozdělení slova skutečně umožní. Pokud pak před rozdělené slovo přidáme další text a rozdělené slovo se tím přesune na následující řádek, původně rozdělené části slova se spojí k sobě a rozdělovací znaménko se nezobrazí. Pokud se pak z nějakých důvodů text před rozdělovacím znaménkem zkrátí a je vhodné slovo opět rozdělit, počítač si to „pamatuje“ a slovo se v námi dříve určeném místě rozdělí samo.

Nikdy nedovolíme automatické dělení slov (současné programy při automatickém dělení slov dělají velké množství chyb).

Rozdělovací znaménko se zobrazí jako krátká pomlčka.

Dělení slov ponecháváme až do závěrečné fáze úprav dokumentů. Je výhodné provádět ho při zarovnání odstavců doleva, protože v tomto zobrazení snadno odhadneme, kolik písmen se vejde na předchozí řádek a kde tedy je vhodné slovo rozdělit.

POMLČKA ODDĚLUJÍCÍ VĚTNÉ CELKY (dlouhá pomlčka)

je na rozdíl od rozdělovacího znaménka dlouhá. Napíšeme ji stiskem kláves **ctrl** **minus** (nutno stisknout **minus** z klávesnice **numerické**, která je vpravo od písmenkové). Potřebná klávesa **minus** se nachází vpravo od klávesy ***** a nad klávesou **+**.

V českém textu se před i za ní mezery píší, v anglické textu se před ní ani za ní mezery nepíší.

Př.: **Správně:** Můj tatínek – ačkoli na mne občas křičí – mne má velice rád.
Správně: My father–although he cries on me sometimes–loves me very much.
Špatně: Můj tatínek– ačkoli na mne občas křičí–mne má velice rád.
Špatně: My father – although he cries on me sometimes – loves me very much.
Špatně: Můj tatínek - ačkoli na mne občas křičí - mne má velice rád.
Špatně Můj tatínek – ačkoli na mne občas křičí - mne má velice rád.

SPOJOVNÍK

spojuje dvě části slova (např. **připojuje** částici -li, **spojuje** dvě části jména apod.). Píše se jako krátká čárka stiskem klávesy **minus** vlevo od klávesy **shift** na písmenkové klávesnici. Před ním ani za ním nesmí být mezera.

Př.: Naučíš-li se dobře Boyle-Mariotteův zákon, koupím ti žluto-zelený míč.¹

KRÁTKÁ POMLČKA

se používá pro spojení jmen dvou lidí a ve smyslu *až* mezi číselnými údaji. Přinejhorším je možno ji nahrazovat spojovníkem. Mezery se kolem ní nepíší.

Př.: Rajčata obsahují 20-80 mg askorbové kyseliny na 100 gramů jedlého podílu.
Co je to Boyleův-Mariotteův zákon?

ZNAMÉNKO MINUS

Jeho délka má být mezi délkou spojovníku a dlouhé pomlčky. S ohledem na problémy spojené se sázením (a nutnost sázet tento znak v chemických textech velmi často – při značení náboje aniontů) a s ohledem na ne vždy dokonalou kvalitu xeroxovaných materiálů se dohodneme, že místo znaménka minus budeme sázet dlouhou pomlčku.

Pravidla pro psaní čísel

- **Věta nesmí začínat číslicí.** Je-li nutné začít větu číselným údajem, vypíšeme jej slovy. **V běžném textu se psaní číslic vyhýbáme, v odborném textu jim dáváme přednost.**
- **V evropských textech používáme desetinnou čárku, v amerických desetinnou tečku.**
- **Nesmíme zaměňovat číslici 0 (nula) od velkého písmene O.**
- **Nesmíme zaměňovat číslici 1 (jedna) od malého písmene l.**
- **Písmenu l ve smyslu litr se z důvodu obtížné odlišitelnosti od číslice 1 snažíme vyhýbat a používáme jednotku dm³.**
- **Po třímístných skupinách od desetinné čárky na obě strany nechávat mezi číslicemi mezeru.**

Př.: 1 273 258,425 16

---

¹ *Žluto-zelený* znamená takový, který obsahuje části žluté a části zelené (např. puntíkový). *Žlutozelený* znamená takový, který má jednu barvu (něco mezi žlutou a zelenou).

- **Spojení číslic a slova je bez mezery.**
Př.: 100krát, A4, 1000násobek
- **Mezi číslem a jednotkami musí být mezer**a, pokud jednotky mají význam **podstatného jména** a naopak **nesmí být mezer**a, pokud jednotky mají význam **přídavného jména**.
Př.: Hmotnost tělesa je 10 kg. Použili jsme 5% roztok. Koncentrace roztoku byla 5 %.
- **Datum se píše s mezerami.**

Použití zkratk

- **Věta nesmí začínat zkratkou.**
- **Zkratky mají ustálený způsob psaní, který je nutno znát.** Vědecké a akademické tituly nastudujte např. z informačního systému (např. výpis pracovníků katedry chemie).
- **V některých zkratkách jsou povinné mezery mezi písmeny (po tečce):**
Př.: s. r. o., a. s., č. j.

Mezery

Mezi jednotlivými slovy musí být právě jedna mezera. To se dobře kontroluje v režimu zobrazení neviditelných znaků, kdy se za každou mezeru zobrazí tečka '·'.

Program WORD často vkládá mezi jednopísmenkovou předložku a následující slovo tzv. **pevnou mezeru**. Ta se zobrazí jako neviditelný znak zřejmý z následující ukázky:

·^orežimu·

Zadáva se kombinací kláves ctrl shift mezerník.

Kolem znaménka = (*rovná se*) musí být z obou stran mezer, stejně jako kolem matematických symbolů +, -. Výjimku tvoří např. zápis elektrického náboje iontů (bez mezer).

Výpustek

je trojice teček za větou naznačující, že věta nějak pokračuje (dalším výčtem, snadno domyslitelnou souvislostí,...). Zapisuje se pomocí kombinace kláves ctrl tečka (druhá klávesa vlevo vedle pravé klávesy shift).

Znak výpustku nesmíme zaměňovat za skupinu teček. Mají jiné vzdálenosti.

Př.: výpustek: ...

tři tečky: ...

Opakování výpustků např. pro zapsání tečkovaného řádku (třeba při zápise trojčlenky) **je nepřípustné**, protože takto vzniklé tečkování není rovnoměrné:

Př. (zvětšeno): .....

Apostrof

není na klávesnici. Píše se pomocí stisknutí klávesy alt a současného napsání čísla 0146 na numerické klávesnici vpravo.

Př.: L'Hospitalovo pravidlo.

Uvozovky

Uvozovky na začátku označeného textu jsou tzv. *otvírací*, uvozovky na konci označeného textu jsou *uzavírací*. Před otvírací a za uzavírací uvozovkou je mezera. Za otvírací a před uzavírací mezera není.

Př.:

V **českém** textu má dvojice uvozovek vypadat takto: „Kdo to řekl?“

V **anglickém** textu má dvojice uvozovek vypadat takto: “Who told it?”

Jiné kombinace nejsou přípustné.

Stupeň, minuta, vteřina

se zapisují pomocí kombinací kláves
alt 0176, alt 0180, alt 0189.

Práce s odstavci

Sazba odstavců

Zakončíme ji klávesou **enter**. Označí se neviditelným znakem ¶. Toto je nutno odlišovat od znaku *konec řádku*, zadávaného klávesami **shift enter**, který se používá k odstraňování jednotlivých písmen z konce řádků a v textu je znázorněn neviditelným znakem ¶.

Na závěr odstavce **zarovnáme**, např. kliknutím na některou z ikon , , , .

Použití jednotlivých druhů zarovnání textu

- Často se používá pro zarovnání **nadpisů např. kapitol v knihách** nebo pro psaní **seznamů** (např. seznam použité literatury v diplomové práci). Pro zarovnání dlouhého souvislého textu není vhodné. Při tomto typu zarovnání je však pohodlnější např. dělení slov (snadněji se odhaduje, jak velká část slova z následujícího řádku by se mohla vejít na řádek předchozí). Tento typ zarovnání preferují vydavatelství některých časopisů (např. Chemie-biologie-zeměpis) nebo vydavatelé sborníků z konferencí.
- Tento způsob zarovnání je vhodný např. pro psaní **nadpisů jednotlivých krátkých článků**. Také se často používá pro zarovnání **textu v tabulkách**.
- Toto zarovnání se používá pro **delší souvislé texty**. Je však vhodné je aplikovat až po rozdělení slov a odstranění osamocených jednotlivých písmen z konce řádků. Pozor, toto zarovnání bezpodmínečně nutně předpokládá, že odstavce budou ukončeny znakem *konec odstavce* (neviditelný znak ¶), nikoli znakem *konec řádku*.

Švicko

je jeden osamocený řádek nahoře na stránce. Není to hezké, navíc se takový řádek snadno přehlédne. Z toho důvodu se snažíme, aby na stránce nahoře byly buď alespoň dva řádky z předchozího odstavce, nebo aby se celý text vešel na předchozí stranu.

Osamocené písmeno

nesmí být na konci řádku. Pokud se nám to stane, upravíme to až v závěrečné fázi práce s dokumentem (spolu s dělením slov). Jednotlivá osamocená písmena (zejména jednopísmenkové předložky) pak odrazíme na následující řádek současným stiskem kláves **shift enter**. Takto vložený znak *konec řádku* je v textu znázorněn neviditelným znakem ¶.

Jiná možnost je použití tzv. *pevné mezery* kombinací kláves **ctrl shift mezerník**.

Pozor na rozlomení následujících textů

Nesmí se přes řádek rozlomit iniciály od příjmení.

J. K.
Tyl

Nesmí zůstat na jednom řádku číslice a na druhé jednotka.

5
kg

Nesmí se rozpadnout jednotka.

10 kg
m s⁻¹

Nesmí se rozpadnout víceciferné číslo.

1 273
258,425 16

Mezi znaky, které se od sebe nesmějí rozlomit, vkládáme tzv. **pevnou mezeru** kombinací kláves **ctrl shift mezerník**.

Číslování a odrážky

WORD umí odstavce automaticky číslovat. To je vhodné pro psaní sbírek příkladů, zadání úkolů v písemkách, číslování literárních pramenů (seznam literatury v diplomové práci),...

Další výhodou je, že na automaticky číslované odstavce je možno se odvolávat aktualizovatelnými odkazy (systém citací v odborném textu, diplomové práci apod.) a že se při použití automatického číslování nesrovnatelně snadněji udržuje jednotná úprava dokumentu. Je nutno striktně odlišovat konec odstavce od konce řádku.